

Национален осигурителен институт

Социалното осигуряване в България

► Информация, данни, факти

София, 2012

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	2
ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ	3
ПРАВНА РАМКА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ	5
МИСИЯ, СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРАВЕН СТАТУТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ	10
СТРУКТУРА, ФУНКЦИИ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА НОИ	15
СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО	22
БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ	29
ИНФОРМАЦИОННА СИСТЕМА НА НОИ	34

Повече информация за социалното осигуряване и пенсионната система може да се получи от страниците в Интернет на:

Национален осигурителен институт – www.noi.bg

Министерство на труда и социалната политика – www.mlsp.government.bg

Комисия за финансов надзор – www.fsc.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Тази публикация прави общ преглед на социалното осигуряване в Република България и съдържа основни данни и факти за държавното обществено осигуряване (ДОО), което се управлява от Националния осигурителен институт (НОИ). Наред с това е представена информация за статута, функциите и организационно-управленската структура на НОИ.

Държавното обществено осигуряване е най-голямата и значителна част от социално-защитната мрежа и от осигурителната система на България. Националният осигурителен институт е публична институция, която администрира задължителното осигуряване за общо заболяване и майчинство, безработица, трудова злополука и професионално заболяване, инвалидност, старост и смърт. НОИ е компетентната българска институция по прилагане на правилата за координиране на схемите за социална сигурност и международните договори в областта на социалното осигуряване по отношение на паричните обезщетения за болест, майчинство и помощите при смърт, паричните обезщетения за безработица, пенсиите за старост, инвалидност и наследствените пенсии.

Събирането на осигурителните вноски и натрупаните финансови задължения към фондовете на ДОО от 2006 г. се извършва от Националната агенция за приходите.

ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Социалното осигуряване в България, **базирано на осигурителни вноски**, се провежда от Националния осигурителен институт, Националната здравноосигурителна каса и от дружествата за допълнително социално осигуряване – допълнително осигуряване за пенсия, допълнително осигуряване за безработица и/или професионална квалификация, допълнително здравно осигуряване.

Освен класическото социално осигуряване на контрибутивен принцип, социалната защита в България включва и системата на социалните услуги. Тя съдържа целеви програми за социално подпомагане и грижи, за създаване на трудова заетост на групи в неравностойно положение на пазара на труда, семейни помощи за деца и пр. Те се финансират от държавния бюджет чрез данъците. За преценяване на правото се прилага определен набор от критерии, някои от които включват и подоходен тест. Тези социални програми се администрират от Министерството на труда и социалната политика чрез Агенцията за социално подпомагане и Агенцията по заетостта с техните териториални структури.

В системата за социално осигуряване, която се обслужва от Националния осигурителен институт, са включени осем осигурителни риска (от общо девет по Конвенция № 102 на МОТ). Те са: 1) болест; 2) инвалидност; 3) бременност и раждане; 4) отглеждане на дете; 5) трудова злополука и професионално заболяване; 6) старост/навършена възраст; 7) смърт на наследодател или загуба на издържащ член на семейството; 8) безработица. Обслужването на деветия осигурителен риск, свързан със здравеопазването и медицинските услуги, се осъществява от Националната здравноосигурителна каса.

Държавното обществено осигуряване се осъществява въз основа на принципите на:

- 1) задължителност и всеобщност на осигуряването;
- 2) солидарност на осигурените лица;
- 3) равнопоставеност на осигурените лица;
- 4) социален диалог при управлението на осигурителната система;
- 5) фондова организация на осигурителните средства.

Пенсионната система заема най-значителен дял от социалнозащитната мрежа. Обхваща всички икономически активни лица и стимулира трудовата мобилност. Българската пенсионна система е универсална и многостълбова:

- **Нулевият стълб**, условно казано, са средствата за неконтрибутивните пенсии, несвързани с трудова дейност (социални, персонални, военноинвалидни, гражданскоинвалидни, за особени заслуги), финансирани от държавния бюджет.

- **Първият стълб** е наследената задължителна разходопокривна система на държавното обществено осигуряване, базирана на текущите осигурителни вноски от работещите сега лица.

- **Вторият стълб** се състои от два компонента – универсални и професионални пенсионни фондове:

- 1) Универсалните пенсионни фондове представляват задължителна допълнителна капиталонатрупваща схема, в която част от вноските на работещите, родени след 31.12.1959 г., се акумулират в индивидуални пенсионни партии за допълнителна пенсия;
- 2) Професионалните пенсионни фондове представляват задължителна капиталонатрупваща схема, в която се акумулират вноските за ранното пенсиониране на работещите при първа и втора категория труд.

- **Третият стълб** включва две разновидности капиталонатрупващи фондове на базата на индивидуални партии:

- 1) Допълнителни доброволни пенсионни фондове;

- 2) Фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми.

Държавното обществено осигуряване в нулевия и първия стълб на осигурителната система се администрира от Националния осигурителен институт. Пенсионното осигуряване във втория и третия стълб се осъществява от лицензирани частни пенсионноосигурителни дружества.

ПРАВНА РАМКА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

Национално законодателство

Основните нормативни документи, уреждащи социалното осигуряване, са:

- ❖ **Кодекс за социално осигуряване** – урежда държавното обществено осигуряване при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест, майчинство, безработица, старост и смърт и допълнителното социално осигуряване, включващо: допълнителното задължително пенсионно осигуряване при старост и смърт; допълнителното доброволно пенсионно осигуряване при старост, инвалидност и смърт; допълнителното доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация.

- ❖ Кодексът за социално осигуряване дава материално-правния обхват на социалното осигуряване в трите вида: 1) задължително основно; 2) задължително допълнително; 3) допълнително доброволно. Или двете осигурителни схеми – разходопокривната и капиталонатрупващата, са регламентирани в един кодекс в унисон с основополагащата концепция на българския тристълбов осигурителен модел.

- ❖ Допълнителното задължително пенсионно и допълнителното доброволно осигуряване за пенсия, безработица и/или професионална квалификация, про-

веждано от дружествата за допълнително социално осигуряване, се урежда в част втора на Кодекса за социално осигуряване и с подзаконовни нормативни актове по прилагането на кодекса в тази част.

❖ Със **Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване** се приема консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване, бюджетите на фондовете: „Пенсии“, „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, „Трудова злополука и професионална болест“, „Общо заболяване и майчинство“, „Безработица“ и бюджета на Националния осигурителен институт за съответната календарна година и извънбюджетните план-сметки на Учителския пенсионен фонд и на фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.

❖ **Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя** – изпълнява гаранционно-обезпечителна функция, когато са покрити определени законови критерии.

❖ **Закон за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред** – регламентира възможността при определени условия лицата да могат да установяват трудов и/или осигурителен стаж по съдебен ред.

❖ Наредба за пенсиите и осигурителния стаж – обхваща детайлно всички пенсионни права, както и условията, свързани с отпускането, изплащането, преизчисляването, спирането и прекратяването на пенсиите и добавките към тях.

❖ Наредба за реда и начина за информиране на работниците и служителите и за отпускане и изплащане на гарантираните вземания при несъстоятелност на работодателя.

❖ Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране.

❖ Наредба за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица.

❖ Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски.

- ❖ Наредба за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване.
- ❖ Наредба за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица.
- ❖ Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки и Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести.
- ❖ Наредба за реда на внасяне и разпределяне на задължителните осигурителни вноски и вноските за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.
- ❖ Наредба за медицинската експертиза.
- ❖ Наредба за съдържанието и реда за изпращане на уведомлението по чл. 62, ал. 5 от Кодекса на труда (за регистриране на сключени, изменени и прекратени трудови договори).
- ❖ **Законът за здравното осигуряване** и поднормативните актове за прилагането му уреждат здравното осигуряване в Република България, провеждано от Националната здравноосигурителна каса и от дружествата за допълнително здравно осигуряване.

Европейски регламенти и международни договори в областта на социалното осигуряване и социалната сигурност

Националният осигурителен институт прилага задълженията си по гарантиране правата и обслужването на гражданите, работили в различни държави, когато задълженията произтичат от влезлите в сила за Република България двустранни договори в областта на социалното осигуряване, както и от правилата за координация на схемите за социална сигурност с другите 26 държави, чле-

нуващи в Европейския съюз, и с трите държави от Европейското икономическо пространство (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн) и Швейцария.

От 1 май 2010 г. актовете, уреждащи тези отношения, са:

1) **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 29 април 2004 г. за координация на системите за социална сигурност. Документът е в консолидирана версия с отразени изменения, извършени с Регламент (ЕО) № 988/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 г.

2) **Регламент (ЕО) № 987/2009** на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 16 септември 2009 г. за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004.

Тези регламенти замества прилаганите до тогава регламенти на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и № 574/72.

В областта на международните осигурителни отношения, освен горепосочените регламенти, действат и 9 двустранни международни договора (към 30.09.2012 г.) за социално осигуряване и едно споразумение за изплащане на пенсиите, отпуснати в България на лица, живеещи на територията на съседна Република Турция.

Националният осигурителен институт е компетентната българска институция и служба за връзка по прилагане разпоредбите на Регламент (ЕО) № 883/2004 и Регламент (ЕО) № 987/2009 и международните договори в областта на социалното осигуряване и социалната сигурност по отношение на:

- паричните обезщетения за болест, майчинство и помощите при смърт;
- паричните обезщетения за безработица;

- пенсиите за старост, инвалидност и наследствените пенсии.

Преценката за право на парични обезщетения за безработица, болест, майчинство и помощите при смърт се извършва от териториалните поделения на НОИ.

Кореспонденцията с чуждестранните осигурителни служби по въпросите, свързани с паричните обезщетения за безработица, болест, майчинство и помощите при смърт; издаването и изискването на структурирани електронни документи и преносими документи в тази област се извършва от дирекция „Европейски регламенти и международни договори“ в Централно управление на НОИ.

Преценката на пенсионни права и кореспонденцията с чуждестранните осигурителни служби се извършва от:

- съответното териториално поделение на НОИ – за лицата с постоянен и настоящ адрес в Република България;
- дирекция „Европейски регламенти и международни договори“ в Централно управление на НОИ – за лицата с постоянно пребиваване в друга държава-членка на Европейския съюз и европейското икономическо пространство или държава, с която се прилага международен договор в областта на социалното осигуряване и социалната сигурност.

МИСИЯ, СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРАВЕН СТАТУТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Мисия

Националният осигурителен институт е публична институция, която управлява законосъобразно, ефективно и прозрачно средствата на държавното обществено осигуряване, като извършва качествени услуги за клиентите на системата.

Стратегически цели на НОИ

- Повишаване на качеството на обслужване и удовлетвореност на ползвателите на услугите, предоставяни от НОИ.
- Модернизация и повишаване на институционалния капацитет за успешно изпълнение на мисията и функциите на НОИ.
- Ефективно и прозрачно изразходване на средствата на държавното обществено осигуряване.
- Развитие и подкрепа на човешкия ресурс като фактор за успешно изпълнение на функциите на НОИ.
- Нарастване на общественото доверие към НОИ като надежден партньор в национален и международен аспект.

Органи на управление на НОИ

Националният осигурителен институт е автономна организация със самостоятелен бюджет и се отчита пред Народното събрание на Република България.

Органи на управление на Националния осигурителен институт са Надзорен съвет, управител и подуправител.

Надзорният съвет се състои от: по един представител на национално представените организации на работниците и служителите и на работодателите и равен на тях брой представители, определени от Министерския съвет, един от които задължително е изпълнителният директор на Националната агенция за приходите. Мандатът на Надзорния съвет е четиригодишен. Членовете му избират на ротационен принцип председател и двама заместник-председатели от състава си. В заседанията на Надзорния съвет със съвещателен глас участва и Управителят на НОИ. Функциите на Надзорния съвет на НОИ са разписани в Кодекса за социално осигуряване и основно се състоят в следното: утвърждава проекти на годишния бюджет на държавното обществено осигуряване и отчет за изпълнението му; проектозаконови и постановления за изменение и допълнение или приемане на нови нормативни актове по социалното осигуряване; правилника за организацията, правомощията и функционалните задължения на структурните звена на НОИ. Осъществява контрол върху дейността на НОИ, Управителя и Подуправителя, Съвета на управителя.

Управителят и Подуправителят се избират от Народното събрание за срок от четири години. Управителят действа от името на НОИ, организира и ръководи дейността му и го представлява пред всички физически и юридически лица в страната и в чужбина. Той е първостепенен разпоредител с бюджета на държавното обществено осигуряване и със средствата на Учителския пенсионен фонд. Управителят свиква и ръководи заседанията на Съвета на управителя. При отсъствие на Управителя неговите функции се изпълняват от Подуправителя. Подуправителят може да изпълнява функции, които са му възложени от управителя.

Съветът на управителя подпомага дейността на Управителя и се състои от ръководителите на функционалните направления на института, Управителя, Подуправителя и Главния секретар. Съветът на управителя предлага на Управителя проекти на решения, свързани с неговите правомощия.

Взаимоотношения на НОИ с други държавни органи и институции

Дейността на Националния осигурителен институт е свързана с непрекъснатото и координирано сътрудничество с други държавни органи и институции, с органите на местното самоуправление и местната администрация, с органите на съдебната власт, както и с неправителствени организации, които имат отношение към въпросите, свързани с държавното обществено осигуряване.

➤ НОИ отчита своята дейност пред **Народното събрание**, което приема със самостоятелен закон бюджета на държавното обществено осигуряване. Управителят и Подуправителят на НОИ се избират пряко от парламента. Този статут предопределя активното взаимодействие между НОИ и законодателната власт. Поради естеството на работата, финансовото устройство и управление, основани на Кодекса за социално осигуряване, най-тясна и интензивна е взаимовръзката на НОИ с постоянните комисии по труда и социалната политика и по бюджет и финанси към Народното събрание.

➤ **Министерството на труда и социалната политика** (МТСП) разработва, организира, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта на доходите и жизнения стандарт, общественото осигуряване, закрилата при безработица и насърчаване на заетостта, пазара на труда, безопасността и здравето при работа, социалната защита и равните възможности на жените и мъжете.

Представители от Централно управление на НОИ участват в междуведомствени работни групи под координацията на МТСП.

Експерти на НОИ подготвят отговори на запитвания, касаещи общественото осигуряване, отправени към министъра на труда и социалната политика.

➤ НОИ сътрудничи с Изпълнителна агенция „**Главна инспекция по труда**“ (ГИТ) към министъра на труда и социалната политика и с други държавни контролни органи за извършване на съвместни проверки, съгласуване при под-

готовка на методически указания, междуведомствена размяна на информация. НОИ е заинтересована страна от ефективната работа на инспекцията по труда за дисциплиниране на работодателите/осигурителите коректно да спазват трудовото и осигурителното законодателство. От голямо значение са съвместните проверки на териториалните поделения на НОИ и ГИТ по разследване на трудовите злополуки, легализиране на трудови правоотношения и намаляване на скритата икономика.

➤ Националният осигурителен институт поддържа редовна връзка с **Националният статистически институт** при взаимен обмен на данни за целите на националната статистика, както и за анализ и оценка на социално-осигурителната политика, статистическите и актюерските анализи и прогнози, планирането на бюджета и пр.

➤ При осъществяване на своите функции НОИ взаимодейства с **Националната агенция за приходите**, която от 1 януари 2006 г. обедини събирането и обслужването на републиканските данъци и осигурителни вноски. Директната връзка между информационните системи на двете институции, както и съвместното изготвяне на методическите указания по контрола и събирането на осигурителните вноски, са основна предпоставка за текущото изпълнение на тази дейност.

➤ НОИ поддържа редовни контакти с представителите на **средствата за масова информация**, публикува материали в пресата, присъства в медиите по актуалните въпроси на социалното осигуряване. В Бюлетина на НОИ се помещават публикации за хода на реформата, мнения на експерти по дискуссионни теми, новости в законодателството и процедурите, социалното осигуряване и евроинтеграцията, чужд опит и т.н.

➤ Издава годишен доклад за дейността на Националния осигурителен институт и аналитичен годишник за изпълнението на социалноосигурителните програми и финансовите резултати на фондовете на държавното обществено

осигуряване. Чрез годишниците работата на института, финансовите резултати, проблемните въпроси, изводите, стратегическите намерения стават достояние на всички заинтересовани страни от законодателната и изпълнителната власт, от сферата на образованието, синдикалните и работодателските организации и други неправителствени организации.

➤ Националният осигурителен институт членува в Международната асоциация по социално осигуряване и в Европейската платформа по социално осигуряване.

СТРУКТУРА, ФУНКЦИИ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА НОИ

Националният осигурителен институт се състои от Централно управление със седалище в град София и териториални поделения. Териториалният обхват и седалищата на териториалните поделения на НОИ съответстват на границите и административните центрове на областите в Република България.

Общата численост на персонала в Централно управление и 28-те териториални поделения на НОИ е 3 735 щатни бройки.

През 2012 г. организационната структура на Националния осигурителен институт претърпя промени на централно и на териториално ниво. Посочената подолу структура на НОИ е действаща от 18.06.2012 г., съгласно решение на Надзорния съвет на НОИ, в изпълнение на Закона за администрацията.

Централно управление на НОИ е организирано в 4 дирекции на общата администрация, 6 дирекции на специализираната администрация, инспекторат, финансови контролори по Закона за финансовото управление и контрол в публичния сектор, Дирекция „Вътрешен одит“ и Дирекция „Сигурност“.

Главният секретар ръководи, организира, координира и контролира функционирането на общата администрация.

Общата администрация подпомага осъществяването на правомощията на управителя като ръководител на администрацията, създава условия за осъществяването на дейността на специализираната администрация и извършва техническите дейности по административното обслужване на гражданите и юридическите лица.

Общата администрация на института осъществява следните основни функции:

- Организира и администрира всички дейности, свързани с управлението на човешките ресурси в института;
- Организира, методически ръководи и контролира цялостната дейност по финансирането и счетоводната отчетност на бюджетните и извънбюджетните средства на института;
- Планира, координира и провежда политика за прозрачност и публичност на Националния осигурителен институт в областта на достъпа до информация за медиите и гражданите и връзките с международни организации и осигурителните институции извън страната;
- Осъществява пълното юридическо обслужване на института и правната защита пред органите на съдебната власт.

Специализираната администрация извършва функции във връзка с осъществяване на държавното обществено осигуряване, като:

- Организира, методически ръководи и контролира дейността по:
 - отпускане и изплащане на пенсиите, краткосрочните обезщетения и помощи по Кодекса за социално осигуряване, гарантираните вземания;
 - отпускане, изменение, спиране, прекратяване, възобновяване и изплащане на пенсиите и краткосрочните обезщетения по регламентите на Европейския съюз и международните договори в областта на социалното осигуряване;
 - приемане, съхраняване и използване на разплащателната документация на прекратени осигурители без правоприменик в осигурителния архив на НОИ.

- Организира и методически ръководи дейността по:
 - установяване, разследване и регистриране на трудовите злополуки, проучване и регистриране на професионалните болести и разработване на програми за предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести;
 - експертиза на работоспособността;
 - работа и отчетност с болничните листове за временна неработоспособност.
- Изготвя становища по исканията за заличаване на несъбираеми вземания към фондовете на държавното обществено осигуряване и по молби до Президента на Република България за опрощаване на несъбираеми вземания от неправилно изплатени пенсии, обезщетения и помощи;
- Изгражда и поддържа интегрираната информационна система на института;
- Анализира статистическите данни за икономическото, социалното и демографското състояние в страната и прогнозира отражението им върху функционирането на системата на държавното обществено осигуряване.

На пряко подчинение на управителя са инспекторатът, финансовите контролори в Централно управление на НОИ, Дирекция „Вътрешен одит“ и Дирекция „Сигурност“.

Инспекторатът осъществява административен контрол върху дейността на института и на второстепенните разпоредители с бюджетни средства в института. Извършва комплексни, тематични и последващи проверки по утвърден от Управителя годишен план, както и внезапни проверки по отделни сигнали или при случаи с обществен отзвук.

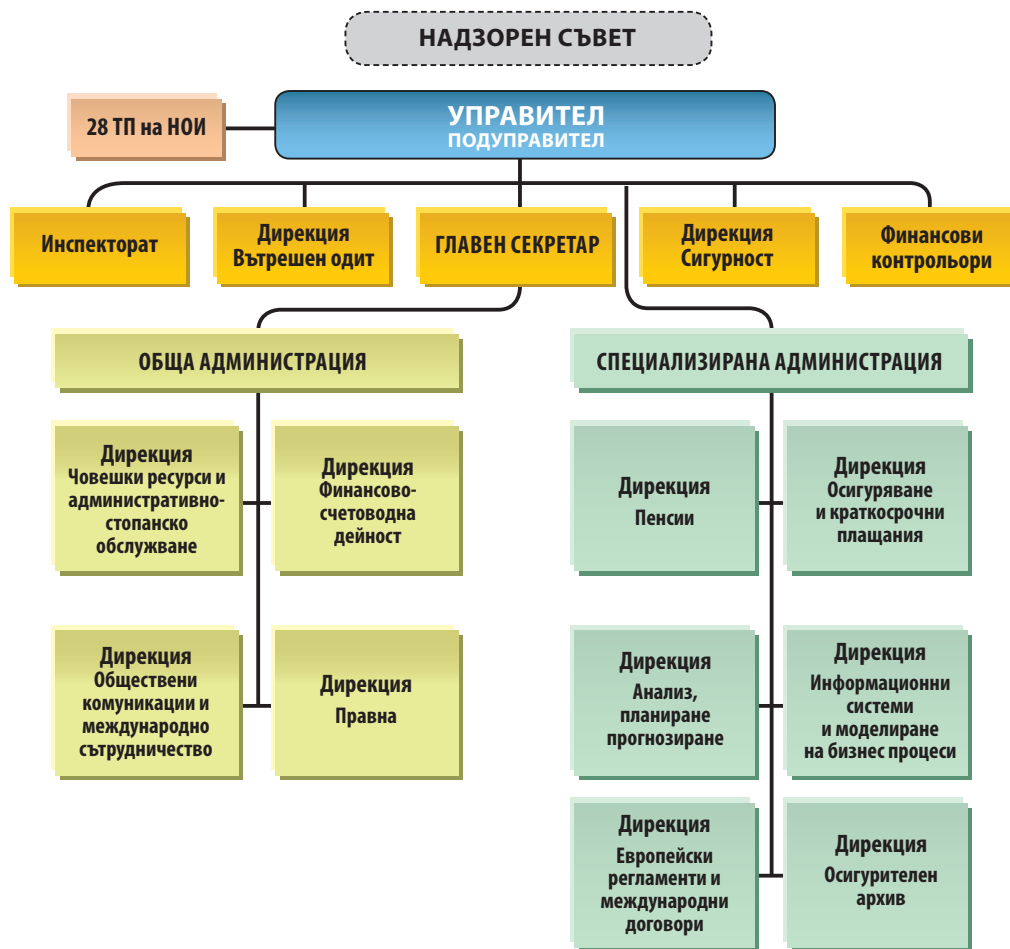
Дирекция „Вътрешен одит“ осъществява вътрешен одит по Закона за вътрешния одит в публичния сектор.

Дирекция „Сигурност“ води отчет, обработва и съхранява документи и материали съдържащи класифицирана информация в регистратурата на Националния осигурителен институт.

Финансовите контрольори в Централно управление методически ръководят и координират дейността по изграждането и функционирането на системите за финансово управление и контрол; осъществяват предварителен контрол за законосъобразност на документи и процедури, свързани с финансовата дейност. Финансовите контрольори в териториалните поделения на НОИ са на пряко подчинение на съответния ръководител на териториално поделение.

ОБЩА ОРГАНИЗАЦИОННА СХЕМА НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Функции на териториалните поделения

Териториалните поделения на НОИ осъществяват функциите и задачите на института по управление на държавното обществено осигуряване на регионално ниво. Ръководителите на териториалните поделения се назначават от Управителя на НОИ след конкурс за срок 6 години. Те действат като разпоредители втора степен с бюджета на държавното обществено осигуряване и със средствата на Учителския пенсионен фонд, отчитат дейността си пред Управителя.

Териториалното поделение на НОИ осъществява следните основни дейности:

- Организира и извършва дейността по отпускане, изменение, спиране, прекратяване и възобновяване на пенсиите, както и тяхното изплащане, отчитане и статистическо наблюдение, включително на пенсиите по международни договори в областта на социалното осигуряване и паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване;
- Извършва методическо ръководство и контрол върху работата на осигурителите относно осигурителните разходи и правилното издаване на документите за пенсиониране;
- Упражнява финансов контрол по Кодекса за социално осигуряване и осъществява взаимодействие с държавните контролни органи;
- Осъществява контрол на дейностите по профилактика и рехабилитация и експертиза на трайно намалената работоспособност;
- Осъществява дейността по функционирането на осигурителните архиви на Националния осигурителен институт;
- Организира и извършва дейността по установяване, разследване и регистриране на трудовите злополуки и по проучване и регистриране на професионалните болести.

ТЕРИТОРИАЛНИ ПОДЕЛЕНИЯ НА НОИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО

Социалноосигурителните програми на държавното обществено осигуряване (ДОО) определят съответните функционални направления и дейности в организационната структура на НОИ за обслужване на следните плащания:

1) Парични обезщетения за:

- временна неработоспособност поради общо заболяване, трудова злополука и професионална болест, за санаторно-курортно лечение и при належаш медицински преглед или изследване, карантина, отстраняване от работа по предписание на здравните органи, гледане на болен или на член от семейството под карантина, належашо придружаване на болен член от семейството за медицински преглед, изследване или лечение, както и за гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради карантина в заведението или на детето;
- бременност, раждане и отглеждане на малко дете;
- трудоустрояване при временно намалена работоспособност, поради общо заболяване, трудова злополука и професионална болест, бременност и кърмене;
- безработица.

2) **Парични помощи за:** профилактика и рехабилитация, при смърт на осигурено лице и при инвалидност, поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия.

3) Пенсии:

- за осигурителен стаж и възраст;

- за инвалидност поради общо заболяване;
- за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест;
- наследствени пенсии;
- социални пенсии за старост, социални за инвалидност, гражданско-инвалидни, военно-инвалидни, за особени заслуги и персонални.

Учителският пенсионен фонд е професионална пенсионна схема за ранно пенсиониране на учителите, която се управлява от НОИ. От него се изплащат срочни пенсии за ранно пенсиониране, в намален или пълен размер, както и добавки на учителите, които са отложили своето пенсиониране.

НОИ администрира специализирания фонд „**Гарантирани вземания на работниците и служителите**“ при несъстоятелност на работодателя. От него се изплащат начислени и неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения на работници и служители, произтичащи от трудовите им правоотношения, когато спрямо техните работодатели е открито производство по несъстоятелност.

Осигурени лица

Задължително осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица са:

- лицата, наети на работа за повече от 5 работни дни или 40 часа през един календарен месец;
- държавните служители, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията, съдебните служители, кадровите военнослужещи и служещите по специални закони;

-
- членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност в кооперацията;
 - изпълнителите по договори за управление и контрол на търговски дружества, еднолични търговци, неперсонифицирани дружества, както и синдиките и ликвидаторите;
 - лицата получаващи възнаграждения на изборни длъжности и служителите с духовно звание по Закона за вероизповеданията;
 - морските лица – изцяло за своя сметка за изброените осигурителни рискове без безработица;
 - специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност.

Задължително осигурени за инвалидност поради общо заболяване, за старост и за смърт са:

- лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност;
- лицата, упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица - членове на неперсонифицирани дружества;
- регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;

(Изброените в този абзац лица по свой избор могат да се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.)

- лицата, които полагат труд без трудово правоотношение.

По свое желание могат да се осигуряват за инвалидност поради общо заболяване, за старост и за смърт:

- изпратените на работа в чужбина от български посредник;

- съпругът/съпругата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат;
- пенсионерите, ако попадат в кръга на самоосигуряващите се лица или работят без трудови правоотношения;
- докторантите;
- съпрузите на лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност и на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители. По свой избор те могат да се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.

Осигурителни каси

Самоосигуряващите се лица и осигурителите с наети на работа до 50 души могат да образуват осигурителни каси, които се регистрират в териториалната дирекция на Националната агенция за приходите. Осигурителните каси провеждат осигуряването на своите членове, като посредничат за осъществяване на осигуряването между тях, от една страна, и от друга – между Националния осигурителен институт и Националната агенция за приходите.

Осигурителни вноски

Осигурителните вноски са в определен процент от осигурителния доход и се разпределят се между осигурител и осигурен.

От 01.01.2009 г. във фонд „Пенсии“ се правят трансфери от републиканския бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

- Осигурителните вноски за държавните служители, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдебните служители и кадровите военнослужещи се покриват изцяло от републиканския бюджет.
- Самоосигуряващите се лица внасят пълния размер на дължимите осигурителни вноски за своя сметка.
- Осигурителната вноска за трудова злополука и професионална болест е диференцирана според условията на труд от 0,4 до 1,1% и е изцяло за сметка на работодателя/осигурителя.
- За 2012 г. не се внасят вноски за фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.
- Работещите при условията на първа и втора категория труд задължително се осигуряват в професионален пенсионен фонд за допълнително задължително пенсионно осигуряване. Размерът на осигурителната вноска за първа категория труд е 12%, а за втора – 7%. Вноските са изцяло за сметка на работодателя. За тези лица той е задължен да внася за фонд „Пенсии“ още 3% осигурителна вноска за своя сметка.
- За учителите се внасят допълнително 4,3% в Учителския пенсионен фонд за сметка на осигурителя.
- За лицата, родени след 01.01.1960 г., вноската във фонд „Пенсии“ е в намален размер. Разликата от 5% постъпва по индивидуална партида в универсален пенсионен фонд за допълнително задължително пенсионно осигуряване.

РАЗМЕР И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПРЕЗ 2012 г.

Вид осигурен	Размер на осигурителните вноски (без ТЗПБ)					Разпределение на осигурителните вноски (без ТЗПБ)									
	Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	За сметка на осигурителя					За сметка на осигуреното лице				
						Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	ДЗПО Универсален пенсионен фонд
Работници и служители, работещи при условията на 3-та категория труд															
Родени преди 1 януари 1960 г.	22,3%	17,8%	3,5%	1,0%	-	12,6%	9,9%	2,1%	0,6%	-	9,7%	7,9%	1,4%	0,4%	-
Родени след 31 декември 1959 г.	22,3%	12,8%	3,5%	1,0%	5,0%	12,6%	7,1%	2,1%	0,6%	2,8%	9,7%	5,7%	1,4%	0,4%	2,2%
Работници и служители, работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд															
Родени преди 1 януари 1960 г.	25,3%	20,8%	3,5%	1,0%	-	15,6%	12,9%	2,1%	0,6%	-	9,7%	7,9%	1,4%	0,4%	-
Родени след 31 декември 1959 г.	25,3%	15,8%	3,5%	1,0%	5,0%	15,6%	10,1%	2,1%	0,6%	2,8%	9,7%	5,7%	1,4%	0,4%	2,2%
Самоосигуряващи се лица															
Родени преди 1 януари 1960 г.	17,8% (21,3%)	17,8%	По желание на лицето (3,5%)	-	-	-	-	-	-	-	17,8% (21,3%)	17,8%	По желание на лицето (3,5%)	-	-
Родени след 31 декември 1959 г.	17,8% (21,3%)	12,8%	По желание на лицето (3,5%)	-	5,0%	-	-	-	-	-	17,8% (21,3%)	12,8%	По желание на лицето (3,5%)	-	5,0%

Осигурителен доход

Доходът, върху който се дължат осигурителните вноски, включва всички възнаграждения, включително начислените и неизплатени или неначислените и други доходи от трудова дейност.

- Осигурителният доход на **осигурените от работодател** е получените, включително начислените и неизплатените брутни месечни възнаграждения или неначислените месечни възнаграждения, но не по-малко от минималния месечен осигурителен доход за съответната година по квалификационни групи професии и икономически дейности на осигурителите.
- За лицата работещи **без трудови правоотношения** осигурителните вноски се внасят върху получените възнаграждения след приспадане на разходите за дейността.
- **Самоосигуряващите се лица** задължително се осигуряват върху избран осигурителен доход между минималния и максималния месечен осигурителен доход, определени със закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година и годишно върху доходите от данъчната декларация. Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица е диференциран в четири скали в определен диапазон съобразно облагаемия им доход за по-предходната година като самоосигуряващи се.
- **Земеделските производители и тютюнопроизводителите** са включени в общата осигурителна схема, но за тях е направено изключение по отношение на минималния осигурителен доход. Минималният месечен размер на осигурителния доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители е по-нисък от този за самоосигуряващите се лица. За 2011 г. и 2012 г. е 240 лв.

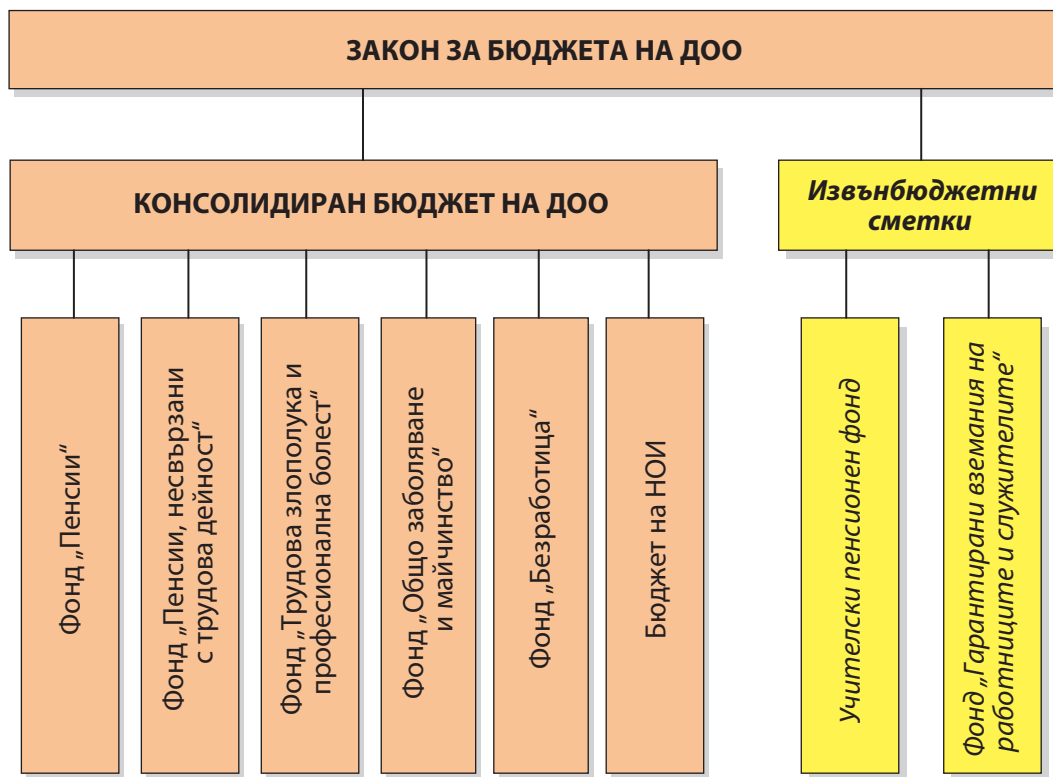
- **Морските лица** избират величината на осигурителния си доход в границите между минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и максималния месечен размер на осигурителния доход, определени със закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година. Морските лица не извършват годишно изравняване на осигурителния доход.
- Фиксиран е **максимален размер на осигурителния доход** за всички категории осигурени лица, който за 2011 г. и 2012 г. е 2 000 лв.

БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ

Паричните средства от осигурителни вноски според социалния риск, за който са предназначени, са обособени в пет фонда в структурата на държавното обществено осигуряване. Законът за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната календарна година е основният финансов план и следва фондовата конструкция на общественото осигуряване.

БЮДЖЕТНА СТРУКТУРА НА ДОО

Приходи на държавното обществено осигуряване

Приходите на държавното обществено осигуряване се формират основно от осигурителни вноски, трансфери от републиканския бюджет и субсидия за покриване на недостига от средства.

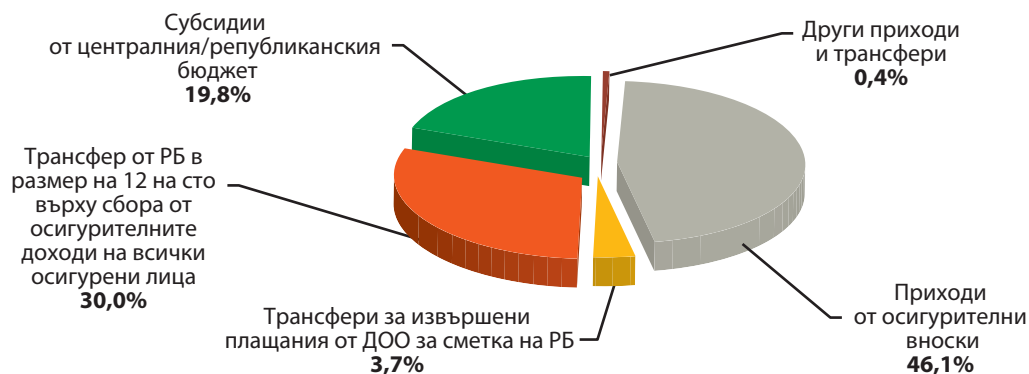
Броят на осигурените лица, средните осигурителни доходи, размерът на осигурителните вноски и нормата на събираемост определят прихода от осигурителни вноски.

Разходи на държавното обществено осигуряване

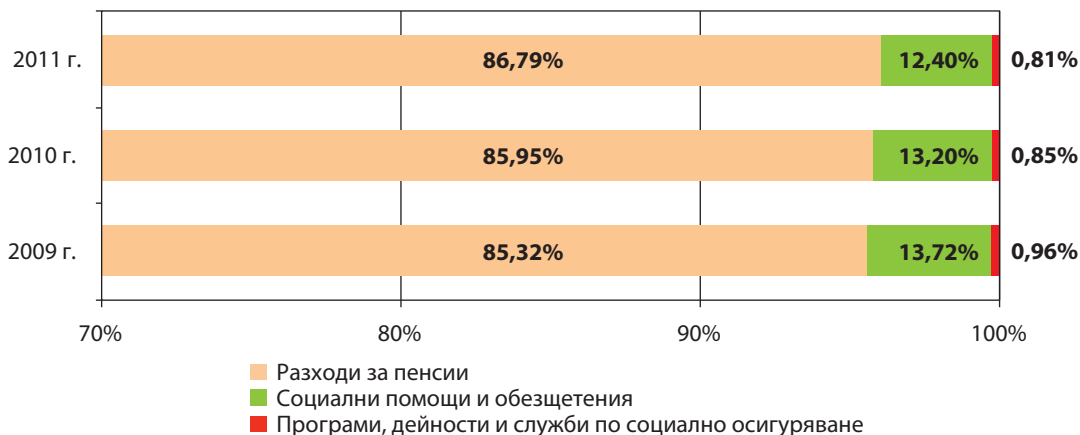
Разходите в консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване са основно за пенсии, за социални помощи и обезщетения и за издръжка на службите по социално осигуряване.

Разходът за пенсии включва финансираните от ДОО и от РБ, и изплатените по международни спогодби пенсии, без пощенската такса, ДДС и други финансови услуги. През 2011 г. разходът за пенсии е 7 091 518,1 хил. лв. и представлява 9,4% от БВП на страната.

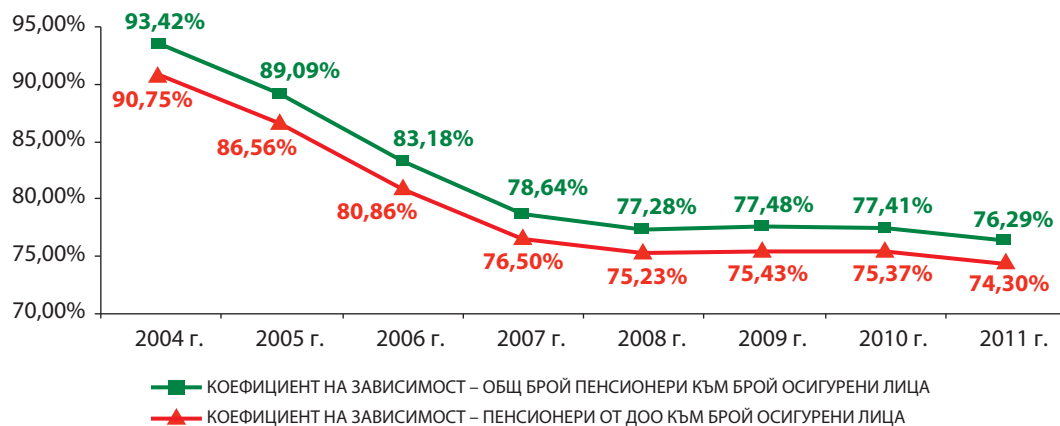
СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ И ТРАНСФЕРИТЕ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО ПРЕЗ 2011 г.

СТРУКТУРА НА ОСНОВНИТЕ РАЗХОДИ В КОНСОЛИДИРАНИЯ БЮДЖЕТ НА ДОО

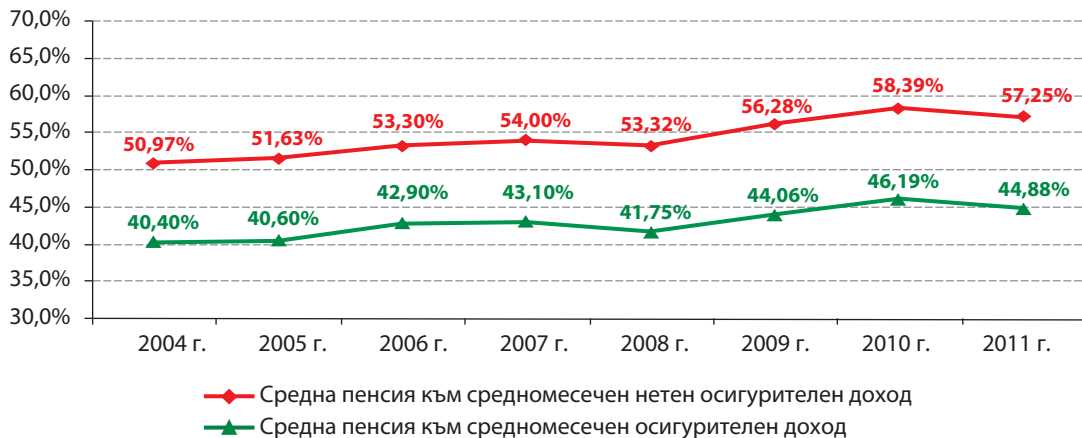

КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАВИСИМОСТ (ПЕНСИОНЕРСКО ЧИСЛО)

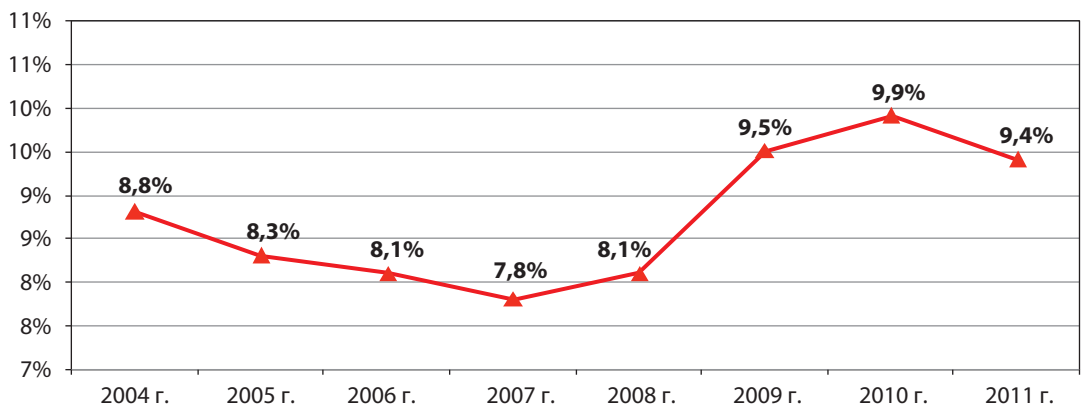

КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАМЕСТВАНЕ НА ДОХОДА ЗА ПЕРИОДА 2004–2011 г. (%)

РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ КЪМ БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ (%)

ИНФОРМАЦИОННА СИСТЕМА НА НОИ

Националният осигурителен институт разполага със собствена Информационна система на социалното осигуряване (ИССО), покриваща нуждите на основните дейности на института, обмена на информация с външни информационни системи и предоставянето на електронни услуги на осигурителите и осигурените лица, на министерства и институции.

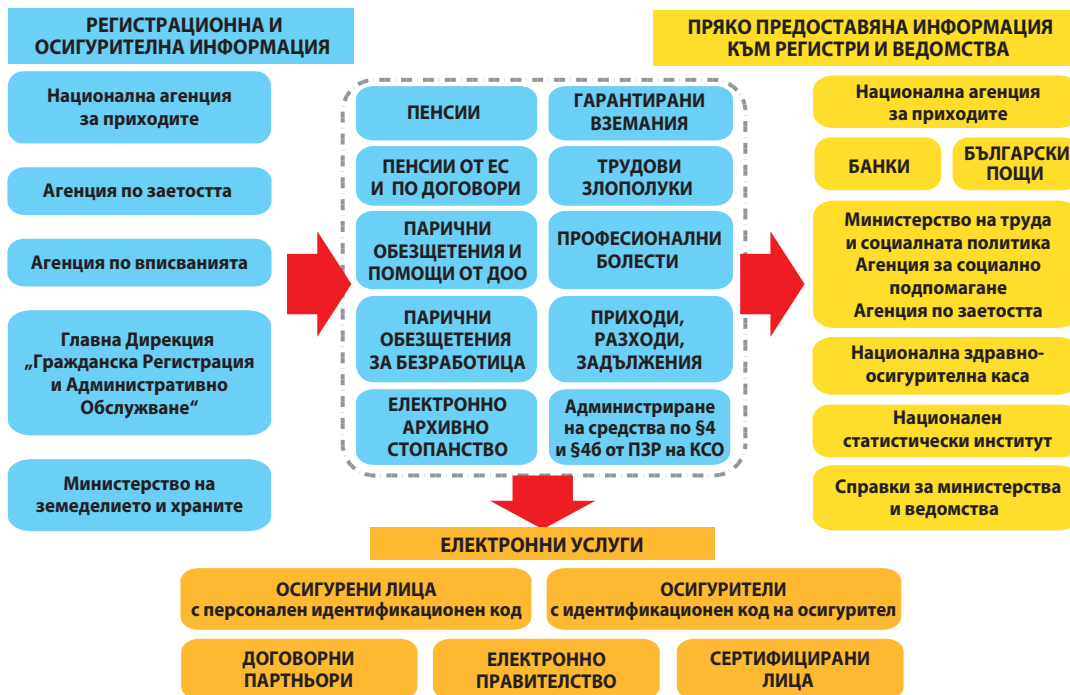
РЕГИСТРИ НА ИССО

Информационната система на социалното осигуряване е изградена върху съвременни хардуерни и софтуерни платформи. Тя се поддържа и развива от собствен екип ИТ специалисти в Централно управление и в териториалните подразделения на НОИ. Освен разширяващо се подsigуряване на ИТ потребностите на института, друга основна цел в развитието ѝ е все по-широк обхват на електронни услуги за гражданите, бизнеса и партньорски организации за изпълнение на изискванията в нормативната уредба.

ФУНКЦИОНАЛНИ МОДУЛИ НА ИССО

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

*София – 1303, бул. „Ал. Стамболийски“ № 62-64;
Тел.: +359 2 926 1010, факс: +359 2 926 1440; e-майл: noi@nssi.bg
www.noi.bg*

*дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“
отдел „Анализ и управление на риска“*

със съдействието на:

*отдел „Статистика, актюерски анализи и прогнози“
отдел „Анализ и планиране на бюджета“*

дирекция „Информационни системи и моделиране на бизнес процеси“

Година на издаване 2012 г.